

De politiek-religieuze context rond het Beleg van Oostende (6)

Eddy Masschalck

14) Albrecht en Isabella

In 1596 wordt aartshertog Albrecht van Oostenrijk, zoon van keizer Maximiliaan II van Oostenrijk en de zuster van Filips II, infante Maria, naar de Nederlanden gezonden.. Hij zal er de functie van gouverneur-generaal overnemen van zijn overleden broer Ernst. Albrecht is kardinaal-aartsbisschop van Toledo en gewezen vicekoning en grootinquisiteur van Portugal. Hij is opgevoed aan het Spaanse hof van Philips II.

Op 11 februari 1596, komt Albrecht te Brussel aan en wordt er feestelijk onthaald. In zijn gevolg bevindt zich ook Filips Willem van Oranje, de oudste zoon van Willem van Oranje, die in 1568 als student door de Spanjaarden uit Leuven was ontvoerd en nu vrijgelaten is.

De Staten van Vlaanderen proberen Albrecht tot een beleg van Oostende te bewegen, maar Albrecht acht Oostende echter moeilijk in te nemen en bovendien heeft hij zijn middelen nodig op andere plaatsen. De ontgoocheling in Brugge en het Vrije is groot.

Op 24 april 1596 verovert Albrecht onverwachts Calais op de Fransen. Daarop is de koningin van Engeland bereid tot een formeel verdrag met Frankrijk en aanvaardt zij de tot nu door niemand erkende Noord-Nederlandse Republiek => het Drievoudig Verbond. Voor het eerst wordt de Republiek door twee vooraanstaande staten als zelfstandige mogendheid behandeld. Engeland en de Republiek zeggen aan Frankrijk militaire steun toe.

Op 2 mei 1598 sluit Frankrijk vrede met Spanje: de Vrede van Vervins. Hiermee

komt formeel een einde aan het verbond tussen Frankrijk, Engeland en de Republiek. Spanje geeft Calais terug aan de Fransen en zo komt er een eind aan de vijandelijkheden op het zuidelijk front.

Na de val van Calais verwacht Oostende zich aan een beleg. Prins Maurits komt naar Oostende om er persoonlijk de wallen en verschansingen te inspecteren. De versterkingen zijn in niet al te beste staat, er is tevens onvoldoende proviand en munitie. Er volgt een algemene mobilisatie. Soldaten en burgers werken koortsachtig aan de vestingen, de verbreding van de grachten en het klaarmaken van de bastions voor grof geschut. De Staten van Zeeland sturen geschut, munitie, bouwstoffen, werktuigen en levensmiddelen.

Op 19 juni 1596 staat het Spaanse leger plots voor de stadsmuren. Gedurende een 10-tal dagen wordt de vesting zorgvuldig bekeken door de militaire staf. Conclusie: er zijn niet voldoende middelen voorhanden om de stad succesvol te belegeren.

In 1597 regent het klachten over vrijbuiters in de dorpen van Vlaanderen, zelfs al is er contributie betaald. Het verzet tegen de contributies begint sterk te groeien.

Het Graafschap Vlaanderen voert bij Albrecht de druk op om Oostende aan te vallen.

In november 1597 trekken Brugse afgevaardigden naar Rijsel en Antwerpen om fondsen vrij te maken voor een beleg.

Begin november 1597 worden vrouwen en kinderen van Oostende naar Zeeland overgeplaatst.

Op 19 november wordt in Oostende een

moordaanslag gepleegd op Norris.

In 1597 wordt een doopsgezinde dienstbode, Anna Utenhove, te Brussel levend begraven. Het is de laatste terechtstelling voor ketterij in de Zuidelijke Nederlanden.

Filips besluit de soevereiniteit over de Nederlanden, de 17 provinciën, aan zijn dochter, de infante Isabella-Clara-Eugenia, over te dragen. De koning ziet in de oprichting van een onafhankelijke Nederlandse staat, een middel om de opstandige landsdelen te verzoenen en te verenigen met de veroverde gebieden. Hij wil dat ze huwt met haar volle neef Aartshertog Albrecht. Op 10 september 1597 laat Filips de verloving van Isabella met Albrecht bekendmaken. Hij deelt eveneens mee dat hij haar de Nederlanden schenkt als bruidsschat. De overige gebieden van het Spaanse Rijk worden toegewezen aan Filips III, de oudste zoon van Filips II.

Op 6 mei 1598 ondertekent Filips II de Akte van Afstand die de overdracht van de soevereiniteit over de Nederlanden regelt. Albrecht en Isabella worden landvoogd van de Nederlanden. Maar er zijn ook belangrijke beperkende voorwaarden. Ze staan in feite onder streng toezicht van Spanje. Er is geen vrijheid in religieuze aangelegenheden, men moet het katholicisme trouw blijven. Rebelle en protestantisme moeten verder bestreden worden. Te Antwerpen, Gent, Namen en Kamerijk blijft een beperkt Spaans garnizoen gelegerd.

Op 13 juli legt Albrecht zijn kardinaalsgevaad af.

Voor de plechtigheid op 21 augustus 1598, ter erkenning van Albrecht als landvoogd, worden alle 17 Provinciën uitgenodigd. De plechtigheid gaat door in de grote zaal van het Coudenberg-paleis te Brussel. Maar de banken voorzien voor de zeven noordelijke Provinciën blijven leeg... De ontsteltenis van de aanwezigen wordt nog groter als uit de voorlezing van de stukken blijkt dat de Nederlanden naar Spanje terugkeren indien

de aartshertogen kinderloos overlijden. Zo zullen onze gewesten in elk geval in Habsburgse handen blijven, maar de kans op een Nederlandse tak is afhankelijk van de geboorte van een kind.

Op 13 september 1598 overlijdt Filips II. Hij wordt opgevolgd door zijn zoon Filips III. Filips III is geboren uit het vierde huwelijk van Filips II. Filips III regeert tot 1621. Hij is een zwakke koning. Het machtsverval van Spanje zet zich in.

Albrecht verlaat op 14 september 1598 tijdelijk het land om Isabella te huwen. Bij zijn aankomst in Spanje verneemt hij dat zijn vader overleden is. Het huwelijk wordt per procuratie op 15 november 1598 voltrokken. De plechtige inzegening van het huwelijk heeft later plaats, op 18 april 1599. Op 20 augustus 1599 komen ze aan in de Nederlanden en op 5 september doen ze hun Blijde Intrede te Brussel. Ze worden met veel enthousiasme onthaald in verscheidene steden. Tijdens de Blijde Intrede in Gent op 18 januari 1600, wordt een figuur uitgebeeld van een maagd met een pijl in haar voet, voorstellende Vlaanderen met de pijl van Oostende. Albrecht wordt gevraagd de pijl uit te trekken. Enkele dagen later te Kortrijk, krijgen ze een tafereel te zien met een kreupele Belgische Leeuw, omwille van een doorn in zijn poot. Albrecht wordt gevraagd de pijl uit te trekken en de doorn te verwijderen.

Tijdens de zittingen van de Staten-Generaal der Zuidelijke Nederlanden, zomer 1600, wordt er nog eens aangedrongen op een beleg van Oostende. Albrecht vreest dat Vlaanderen zich bij de Republiek zal aansluiten als hij niet in staat is de nodige bescherming te bieden.

15) Herziening van Nonsuch

De opstandige provincies hebben zich nu tot een door het calvinisme gedomineerde Republiek ontwikkeld en worden als onafhankelijke staat erkend door Engeland,

Frankrijk en Duitse vorsten. Door de successen van de Staten vermindert voor Engeland het gevaar van een Spaanse aanval op Engeland. Nu kunnen de Engelsen hun financiële verplichtingen tengevolge van het Verdrag van Nonsuch ook wat afbouwen.

In augustus 1598 wordt het verdrag herzien. De hernegotiatie beëindigt de financiële verplichtingen van de Koningin, vermindert de Engelse participatie in de Raad van State tot één vertegenwoordiger, en voorziet in de terugbetaling door de Staten van een totaal bedrag van £800,000, waarvan de helft te betalen in jaarlijkse betalingen van £30,000, de andere helft na het sluiten van vrede.

De herziening betekent de pragmatische erkenning van gewijzigde omstandigheden. Engeland kan zich nu terugtrekken van actieve deelname in de campagnes van de Staten, zonder daarom de banden door te knippen.

Elisabeth gaat voort met het gebruiken van de Engelse troepen in de Nederlanden als een pool in het geval van nood voor andere campagnes. Francis Vere acteert als een efficiënt tussenpersoon bij het regelen van troepentransporten tussen Engeland en de Nederlanden.

16) De kring rond Oostende sluit zich

Gezien de talrijke plundertochten vanuit Oostende naar het Vlaamse platteland vragen de Vier Leden van Vlaanderen (Gent, Brugge, Ieper, het Brugse Vrije) in 1598 aan het centrale gezag te Brussel, de toestemming om een reeks forten op te trekken rond Oostende om de stad te isoleren. In maart 1599 besluiten de Staten Van Vlaanderen Oostende met drie forten in te sluiten, op eigen kosten. Men rekent dat er 5000 man zal nodig zijn voor het opbouwen en 2400 voor het bewaken van de forten. Op 28 en 29 mei 1599 is Rivas met

drie landmeters in de omgeving van Oostende om geschikte locaties te zoeken. Op 11 juni worden de voorstellen door de aartshertogen aanvaard. Er wordt beloofd dat Vlaanderen van verdere lasten zal gespaard blijven tijdens de komende bouwcampagne.

Op 15 juli 1599 heeft de eerste aanbesteding plaats, nl voor het fort Sint-Clara ten zuiden van Oostende. Begin augustus wordt gestart met de bouw.

Op 15 augustus wordt de Engelse buitenschans Sint-Catharina ten zuidwesten van Oostende (door de koninklijke troepen ook Grooten Dorst genoemd omdat het toen erg warm was) door Rivas veroverd, zodat men er het Sint-Isabella fort kan bouwen.

In oktober wordt begonnen met de bouw van het fort Sint-Albertus (niet in het oorspronkelijke plan begrepen). De bedoeling van het fort Sint-Albertus is de weg naar Nieuwpoort langs strand en duinen af te snijden. Eind januari 1600 is dit fort afgewerkt.

Op 8 november 1599 wordt door de Staten van Vlaanderen een kanaal aanbesteed dat het fort van Bredene met de vaart Plassendale-Brugge verbindt. Daardoor ontstaat er verbinding met Brugge en Nieuwpoort om de aanvoer van bouwmaterialen, munitie en levensmiddelen te vergemakkelijken.

Op 1 december 1599 wordt er gestart met de bouw van het fort van Bredene (het 'Oosterfort'). Op kerstdag 1599 is het reeds grotendeels afgewerkt. Vanuit Plassendale wordt een nieuw kanaal gegraven om het fort van Bredene van zwaar oorlogsmateriaal te kunnen voorzien.

Om het gat te dichten tussen de forten van Bredene en Sint-Clara wordt op 15 januari 1600 fort Sint-Michiel ('Colombaye') aanbesteed en nog eens drie schansen tussen Bredene en Colombaye.

Al die forten worden met elkaar verbonden door wegen en dijken die in een wijde boog omheen de stad lopen.

Norris vraagt om ontslagen te worden uit zijn functie. Op 7 januari 1600 verlenen de Staten-Generaal aan Norris toestemming

om Oostende te verlaten. Hij keert terug naar Engeland. Hij wordt opgevolgd, voor het eerst niet door een Engelsman maar door een Hollandse edelman, de heer van Cruyningen.

In 1600 is Oostende een van de meest versterkte steden van Europa. Een indrukwekkende dubbele gordel van bastions en ravelijnen beschermt de stad. Deze gordel is op zijn beurt omgeven door grachten en beken die zelfs bij eb voldoende water bevatten, zodanig dat een snelle opmars van de vijand zeer moeilijk is. Oostende is een vrijwel oninneembaar eiland.

De Spanjaarden hebben de stad door een dubbele keten van forten geïsoleerd van Vlaanderen. De buitenste kring bestaat onder andere uit de forten van Blankenberge, Oudenburg, Plassendale, Snaaskerke.

In de twee fortenketens leert er in totaal een vierduizend man. De bevoorrading van de garnizoenen is ten laste van de omliggende dorpen. Als de bezettingstroepen hun soldij niet krijgen, beginnen ook zij de streek te beroven.

10 april 1600 klaagt het platteland over de zware last die de garnizoenen rond Oostende met zich meebrengen en vragen een beleg van Oostende.

In augustus 1600 wordt het betalen van contributies streng verboden. Geen enkele Oostendse vrijbouter of garnizoenssoldaat heeft nu nog het lef om te gaan plunderen.

17) Nieuwpoort 1600

De havens van Nieuwpoort en Duinkerken zijn sinds 1583 in Spaanse handen. De Staten hebben een weinig efficiënte blokkadevloot voor die havens. Het optreden van de koninklijke vloot en van Duinkerke kapers zijn erg schadelijk voor de Hollandse en Zeeuwse koopvaardischepen. Ook de visvangst en dus de bevoorrading van de bevolking is bedreigd. Door de verovering van Nieuwpoort en Duinkerken zouden er ook blokkadeschepen vrijkomen om Sluis

en zijn Spaanse galeien aan banden te leggen. De contributies in Vlaanderen zouden fel uitgebreid kunnen worden. Duinkerken zou ook kunnen dienen als wisselmunt om de aanzienlijke Staatse oorlogsschuld aan Engeland verder af te bouwen.

De Staten-Generaal beslist om een troepenmacht aan land te zetten te Oostende, de blokkade rond Oostende te doorbreken en dan westwaarts langs het strand op te rukken om Nieuwpoort te neutraliseren en dan Duinkerken te veroveren. Maurits gehoorzaamt met veel tegenzin. De aanvoerlijnen zijn te lang en hij zou door de Spaanse troepen kunnen ingesloten worden want in Sluis en Brugge liggen belangrijke Spaanse garnizoenen.

De Staten-Generaal rekenen erop dat een massale inzet de doorslag zal geven. De logistieke prestatie van de Republiek, meer dan 11.000 man en 3.000 ruiters, dwingt inderdaad bewondering af. Francis Vere en zijn Engelse soldaten bevinden zich eveneens onder het krijgsvolk. De vloot voor transport en begeleiding telt meer dan 1300 schepen. Maurits van Nassau heeft de militaire leiding. De Staten-Generaal zal, onder leiding van landsadvocaat Johan Van Oldenbarnevelt, de hele operatie sturen vanuit Oostende.

Het startsein moest gegeven worden op 18 juni 1600. Maar het schema komt onder druk. Door harde tegenwind kan de vloot niet uitvaren. Er wordt beslist om op 21 juni 1600 in Zeeuws-Vlaanderen, ter hoogte van Philippine, te landen en over land op te rukken via Eeklo, Brugge en Oudenburg. Het verrassingseffect gaat volledig verloren. Hoe zou de geschiedenis verlopen zijn indien er in deze periode geen storm geweest was???

Rond Oostende worden enkele forten, onder meer Oudenburg, veroverd. Ten westen van Oostende wordt op 28 juni het strategisch belangrijke fort Albertus na zware gevechten ingenomen. Op 1 juli komt het leger aan te Nieuwpoort. Diezelfde dag

Afbeelding 4: De Tocht door Vlaanderen: 'Pourtraict du hardi et belliqueux voyage fait par son excellence, accompagné des puissants nobles Estats des Provinces Unies, Anno 1600'. Gravure Florentius Balthasar Delphensis (van Berckenrode), 1600. Brussel, Algemeen Rijksarchief, Kaarten en Plans, inventaris 454. Privéverzameling auteur.

varen honderd Staatse schepen met proviand en munitie de haven van Nieuwpoort binnen. Maar, eveneens op 1 juli krijgt Maurits bericht dat Albrecht met een grote troepenmacht naar Nieuwpoort onderweg is.

De snelheid van optreden van het koninklijke leger is enorm. Al op 30 juni bereikt een leger van ruim 10.000 man voetvolk en 2000 man cavalerie, Brugge. Op 1 juli worden de forten van Oudenburg, Snaaskerke, Plassendale en Bredene heroverd. Het Staatse leger behoudt enkel nog het fort Albertus. Bij een poging de Spaanse opmars te vertragen sneuvelen van de Staatse achterhoede te Mariakerke, achthonderd soldaten.

Maurits maakt van een rustpauze aan Spaanse zijde gebruik om zijn leger in slagorde op te stellen op het strand aan de oostzijde van de IJzermond.

Maurits beschikt er nog over 10.000 man infanterie en 1200 ruiters. De aartshertog beschikt over 8000 man en 1600 ruiters. De voorste linie van het Staatse leger staat onder bevel van Sir Francis Vere.

Op 2 juli 1600 geeft Albrecht het bevel tot de aanval. Er wordt hevige strijd geleverd met bloedige lijf-aan-lijf gevechten. Het is vloed, de ruimte op het strand is zeer beperkt. De grootste krachtinspanning komt in de duinen te liggen.

Dankzij het oordeelkundig inzetten van reserves en het overwicht van zijn ruitery behaalt Maurits na een drie uur durende strijd in de duinen van Nieuwpoort zijn beroemdste overwinning.

Albrecht ontkomt, maar zijn prachtig paard wordt oorlogstroofe. Maurits laat zich zittend op het paard portretteren.

Het Spaanse leger telt ongeveer 3.000 gesneuvelden en 700 gevangenen. Bij het Staatse leger zijn er ongeveer 1.000 doden en 700 gewonden, onder meer Francis Vere is zwaar gewond.

Op 6 juli slaat het Staatse leger alsnog het beleg van Nieuwpoort. Het regenweer, de inundaties en het verzet van de belegerden, doen Maurits op 15 juli besluiten om het beleg op te breken en zich naar Oostende terug te trekken. Het fort Albertus wordt veroverd en opgeblazen. Een poging om het fort Isabella in te nemen mislukt.

Op 18 juli heeft Maurits te Oostende een onderhoud met Johan van Oldenbarnevelt en vertegenwoordigers van de Staten-Generaal. De hoop op een succesvolle verovering van de Vlaamse kust is verdwenen. Men besluit het Staatse leger via Oostende in te schepen en terug te keren naar Zeeland. Op 30 juli is de evacuatie voltooid. Een garnizoen van 4000 man blijft achter in Oostende in het vooruitzicht van een beleg.

De hele campagne heeft handenvol geld gekost en niets concreet opgeleverd. Strategisch is de veldtocht in Vlaanderen een volledige mislukking. Nochtans weet Maurits heel wat roem te halen uit zijn overwinning te Nieuwpoort. Prenten van de slag verbreden de roem van Maurits en de Republiek in binnen- en buitenland. Ook vandaag nog staat in Nederland de Slag bij Nieuwpoort in hoog aanzien.

(wordt vervolgd)

GENIET MET AZURIET!

Reisbureau voor alle touroperators, vlieg-, trein-, bootticketten.

*Waar service en dienstbaarheid
geen ijdel woord is!*

REIZEN

Torhoutsesteenweg 449
Hoek Kastanjelaan
8400 Oostende
Tel. 059 51 49 51

*Openingsuren
Maandag, dinsdag, woensdag, donderdag en
vrijdag: 9 tot 12 en 14 tot 18 uur.
Zaterdag: 9.30 tot 12 uur.*

Grafisch Bedrijf
LAMMAING
Wij geven vorm aan uw identiteit.

Industriezone 2
Zandvoordeschorredijkstr., 14
8400 Oostende
T.059 70 71 23
F.059 80 45 79
print@lammaing.com
www.lammaing.com